

УДК 338.124.4:338,5

Є. П. Гнатенко,

аспірант, Миколаївський державний аграрний університет

ФАКТОРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАБІЛЬНОСТІ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗВИТКУ МОЛОКОПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Стаття присвячена дослідженню факторів забезпечення стабільного та ефективного розвитку молокопереробних підприємств.

The article is devoted to the investigation of factors of providing for stable and effective development of dairy branch enterprises.

Ключові слова: стабільність, ефективність, фактори стабільності та ефективності.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Молочна промисловість належить до провідних у харчовій і переробній промисловості. Одним із найпривабливіших ринків є ринок молока. Продукція молочної галузі займає важливе місце у споживанні й користується попитом не тільки на внутрішньому ринку, а й на зовнішньому, адже Україна, разом з ЄС, Австралією, Аргентиною, Новою Зеландією і США, входить до п'ятірки найбільших експортерів молочної продукції [5]. Стабільний та ефективний розвиток молокопереробних підприємств важливий не тільки для самих підприємств, але і для суспільства в цілому.

Стабільна діяльність підтверджується продажем продукції, отриманням доходів, зниженням витрат на одиницю продукції, отриманням прибутку. В даний час більшість молокопереробних підприємств працюють нестабільно, а це безпосередньо впливає на ефективність діяльності. Отже, виникає необхідність визначення сутності економічних категорій "стабільність" та "ефективність", дослідити дійові фактори забезпечення стабільного та ефективного розвитку вказаних формувань.

АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженню стабільності діяльності підприємств і факторів її забезпечення присвячені праці Суміна В.А., Дмитрієва І.А., Сологуба О.М. На їх думку, в конкурентному середовищі запорукою діяльності підприємства й основою його розвитку є стабільність, на яку постійно впливають різноманітні внутрішні та зовнішні фактори [4; 6]. Дослідженням факторів стійкого розвитку з урахуванням національних особливостей займалися також науковці Абалкін А.І.,

Родіонов М.В., Добринін В.О., Спасов В.П.

Ефективність промислових підприємств та фактори її забезпечення розглядали у своїх працях науковці Покропивний С.Ф., Петрович Й.М., Кіт А.Ф., Семенів О.М., Е. Денисон, Р. Дорфман, Д. Йоргенсон, Т. Купманс, К. Ланкастер, П. Самуельсон, Р. Солоу, Дж. Хикс та інші. На їх думку, до чинників економічної ефективності належать: капітал, праця, освіта, ефективне розміщення ресурсів, економія на масштабах виробництва тощо.

Брильов А.А., Гайдуцький П.І., Боєв В.Р. [1—3] класифікують фактори в залежності від видів ефективності й визначають чотири основні групи факторів: технологічні, економічні, соціальні, організаційні. Воронін О., Дасковський В., Друкер Питер Ф. визначають фактори підвищення ефективності у зовнішньому середовищі (як макроекономічні та галузеві), а також фактори, які функціонують у середині підприємства.

ВИДІЛЕННЯ НЕВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ

Незважаючи на те, що існує багато поглядів науковців щодо визначення понять "стабільність" та "ефективність" підприємства, досі не сформовано єдиної думки. Деякі науковці поняття "стабільність" (що означає постійний, незмінний) заміняють поняттям "стійкий", як постійність позитивних тенденцій. Зусилля багатьох авторів сконцентровані на близьких за змістом поняттях "стабільність", "стійкість", "економічна стійкість", "стійке економічне зростання". В зв'язку з цим відсутнє чітке визначення факторів забезпечення стабільності та ефективності діяльності підприємств. Це вимагає більш поглиблених досліджень, адже голов-

на тенденція стабільного функціонування переробних підприємств базується на основі раціонального використання зовнішніх та внутрішніх факторів, які забезпечать ефективний розвиток та довгострокове економічне зростання.

Мета дослідження полягає у вивченні й розгляді факторів, які забезпечують стабільний та ефективний розвиток молокопереробних підприємств, що є актуальним в сучасних умовах господарювання.

ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

На основі аналізу різних точок зору визначено, що економічна стабільність переробних підприємств — це здатність переробних підприємств продовжувати свою діяльність, зберігати рівновагу, збалансованість двох різноспрямованих факторів. Забезпечення стабільного розвитку переробних підприємств можливе лише за умови стійкого економічного зростання, яке базується на здатності господарюючого суб'єкта нарощувати обсяги реалізації і виробництва продукції за незмінної умови підвищення ефективності використання наявних ресурсів та зменшення ступеня впливу зовнішніх факторів на умови і параметри їх діяльності.

На наш погляд, економічні категорії "стабільність" та "ефективність" характеризуються кінцевим корисним ефектом, отриманим від застосування засобів виробництва підприємства та живої праці, а також сукупності їх вкладень. Зрештою, ефективність виробництва переробних підприємств слід розглядати як виробництво продукції з найменшими витратами.

У той же час стабільність та ефективність діяльності переробних підприємств постійно знаходиться під впливом багатьох факторів, які можна розподілити на групи — макроекономічні, галузеві та мікроекономічні. Макроекономічні фактори створюють умови і є основою для підвищення ефективності. До них належать політика держави у сфері фінансів, банківської та митної справи, податків, політична стабільність і ситуація на світових ринках, яка впливає на розвиток не тільки окремих галузей, підприємств, але й держав в умовах сучасної інтеграції та глобалізації. Дана група факторів формується політичними, соціальними та економічними явищами, що виникають у нашій країні та у світі. В своїй діяльності молокопереробні підприємства повинні враховувати макроекономічні фактори та швидко реагувати на їх зміни.

Галузеві фактори створюють певні умови

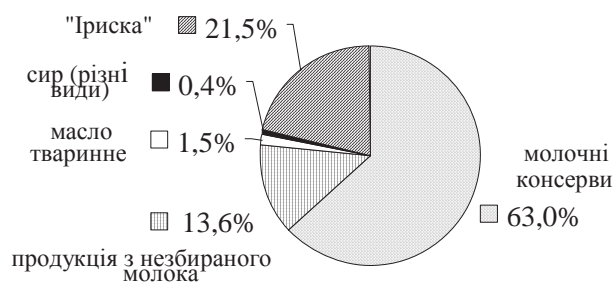

Рис. 1. Структура асортименту продукції ЗАТ "ПМКК" у 2008 році

розвитку підприємств, сприяють підвищенню ефективності, але залежать від макроекономічних факторів. До галузевих факторів відносять конкурентну боротьбу підприємств галузі, тенденції розвитку галузі, прогресивність маркетингових послуг підприємств різних галузей, засоби розв'язання ризиків і прийоми зниження міри ризику підприємств галузі. Суттєвим галузевим фактором стабільності та ефективності розвитку молокопереробних підприємств є стан сировинної бази. Як свідчить статистика, в Україні існує тенденція до зниження поголів'я корів. Так, станом на 1 січня 2007 року було 3346,7 тис. голів, 2008 року — 3139,9 тис. голів, 2009 року — 2919,5 тис. голів, відповідно знизилася виробництво молока і становило 13286,9, 12254,6 та 11751,8 тис. т. [7]. У даній ситуації знизити ризики подальшого спаду виробництва у молокопереробних формуваннях можливо застосовуючи як макроекономічні фактори (які створюють умови для забезпечення їх стабільності та ефективності), так і місцеві (стосуються ефективного використання усієї сукупності наявних ресурсів, застосування прогресивних методів та форм організації виробництва, дотримання стандартів якості, прийняття раціональних рішень у виробничій і фінансово-економічній діяльності).

Прикладом ефективного застосування факторів стабільного та ефективного функціонування молокопереробних підприємств є ЗАТ "Первомайський молочноконсервний комбінат" (далі ЗАТ "ПМКК"). Обсяг реалізації продукції підприємства у 2008 році становив 127,7 млн грн. і зріс проти 2007 року на 15,7%. Комбінат випускає різноманітну молочну продукцію: молочні консерви, розливне молоко (в поліетиленовій упаковці), сметану, кефір, сир "Сулуґуні", сир "Адигейський", сир твердий, вершкове масло, але спеціалізується підприємство на виробництві молочних консервів. Структура асортименту продукції ЗАТ "ПМКК" у 2008 році представлена на рис. 1, найбільшу питому вагу — 63% — займають молочні консерви.

Комбінат використовує широку асортимент

Таблиця 1. Динаміка виробництва молочних консервів ЗАТ "ПМКК", банки

Продукція	Роки				Абсолютне відхилення 2008 від 1982 р. (+/-)
	1982	1990	2007	2008	
Молоко згущене	35199	40970	12511401	12897047	12861848
Кава	1827	3718	163984	172789	170962
Вершки	1155	3122	715372	541617	540462
Какао	1204	1350	440822	351306	350102
Всього	39385	49160	13831579	13962759	13223374

Таблиця 2. Експорт молочних консервів ЗАТ "ПМКК", тис. дол. США

Продукція	2007 р.	2008 р.	Відхилення	
			абсолютне, (+/-)	темп росту, %
Молочні консерви	1160,3	1390,0	229,7	119,8

Таблиця 3. Найкращі досягнення ЗАТ "Первомайський МКК" за 2001—2008 роки

Продукція	Рік та подія	Досягнення
Молоко згущене з цукром, вершки «Любительські»	2001 Дегустаційний конкурс, м. Київ	Дві медалі «Краща торгова марка України»
Згущене молоко з цукром	2003 XI Міжнародна агропромислова виставка-ярмарок	Диплом «АГРО-2003»
Згущене молоко з цукром	2004 XVI Національна виставка-ярмарок	Диплом «Краща торговельна марка України»
«Іриска»	2004 Дегустаційний конкурс, м. Київ	Медаль «Краща торгова марка України»
Згущене молоко з цукром, йогурти з фруктовими наповнювачами	2005 XII Міжнародна агропромислова виставка-ярмарок	Диплом «АГРО-2005»
Цільномолочна продукція	2006 Спеціалізована виставка-ярмарок «Продукти харчування. Тара та упаковка», Миколаїв	Диплом
Вершки згущені з цукром	2007 X Ювілейна міжнародна виставка	Срібна медаль
«Іриска»	2008 XI Ювілейна міжнародна виставка	Золота медаль

ту політику і у виробництві молочних консервів з кольоровими наповнювачами: молоко згущене з кавою, какао, цикорієм, каротином, чаєм, чаєм з м'ятою. Крім того, на комбінаті здійснюється виробництво згущеного молока з фруктовими ароматами — 20 видів, ця продукція не має аналогів в Україні і на неї придбаний відповідний патент. Випуск молочних консервів ЗАТ "ПМКК" за 1982—2008 роки зріс у 354 рази (табл. 1).

У червні 2007 року комбінат розпочав виробництво нового продукту — сиру твердого. Обсяг виробництва у 2007 році становив 123 т. на суму 2551,3 тис. грн., а у 2008 році — 513 т. на суму 12111 тис. грн.

Позитивна динаміка й у експорті продукції, темп приросту в 2008 році порівняно із 2007 ро-

ком становить 19,8% (табл.2). Основними покупцями молочних консервів є Казахстан, Росія, Грузія, Вірменія.

В Україні останні молокопереробні підприємства були введені в експлуатацію в середині 80-х років минулого сто-

ліття. Їх вважають ще досить новими, хоча вони давно морально і фізично застаріли. Рівень зношеності виробничих потужностей молокопереробних підприємств України досяг критичної межі — 80%. ЗАТ "ПМКК" розпочав свою діяльність у 1956 році, зношеність виробничих потужностей у 2007 році становила 60,7%. В зв'язку з цим у 2008 році було введено в експлуатацію нові основні засоби на суму 24629 тис. грн., коефіцієнт зносу знизився до 32,7 %.

На комбінаті високий рівень технології, рецептура відповідає світовим стандартам, що свідчить про якість продукції. Все це підтверджується відзнаками, які отримало підприєм-

ство на конкурсах, ярмарках та виставках (табл. 3). ЗАТ "ПМКК" у 2008 році отримало чистий прибуток в сумі 2262 тис. грн., якій зріс порівняно з 2007 роком у 5,8 рази.

Досліджуючи фактори, слід звернути увагу, що на різних стадіях життєвого циклу підприємства фактори по-різному впливають на стабільність та ефективність розвитку підприємства. На стадії зародження на фінансово-економічну стабільність підприємства суттєво впливатимуть зовнішні фактори, якими підприємство не може керувати. Також на неї мають вплив внутрішні регульовані фактори — рентабельність продажу та оборотність активів. Рентабельність продажу ЗАТ "ПМКК" у 2008 проти 2007 року зросла на 2,1 %, а от оборотність активів навпаки знизилась на 25,9 %. Цьому

Таблиця 4. Фактори стабільності та ефективності функціонування ЗАТ "ПМКК" на стадії зрілості

Показники	2007 р.	2008 р.	Відхилення
Оборотність оборотного капіталу, рази	1,62	1,32	-0,3
Рентабельність продажу, %	3,5	5,6	2,1
Рентабельність активів, %	0,6	2,3	1,7
Рентабельність власного капіталу, %	4,9	21,7	16,8

сприяло зростання дебіторської заборгованості проти 2007 року на 26,9%, над цією проблемою підприємству ще необхідно працювати.

На стадії росту факторами забезпечення стабільності та ефективності підприємства є сприятливе співвідношення позикових та власних засобів, постійних та змінних витрат. Залежність ЗАТ "ПМКК" від позикового капіталу у 2008 році знизилась проти 2007 року на 8,3%. Дослідження співвідношення постійних та змінних витрат потребує впровадження на підприємстві даного обліку витрат.

Стабільність та ефективність функціонування підприємства на стадії зрілості забезпечують фактори першого порядку — ефективність діяльності підприємства та ефективність основної діяльності. На ЗАТ "ПМКК" рентабельність діяльності підприємства у 2007 році становила 4,4%, у 2008 році — 7,1%, а от рентабельність основної діяльності знизилась із 43,3 %, до 22,6 %, що свідчить про зниження стабільності основної діяльності і це потребує більш деталізованого аналізу. Фактори другого порядку (оборотність оборотного капіталу, рентабельність продажу, рентабельність активів, рентабельність власного капіталу) представлені у табл. 4.

Динаміка досліджуваних видів рентабельності ЗАТ "ПМКК" позитивна, але відбулося зниження оборотності оборотного капіталу, що також характеризує зниження стабільності основної діяльності. Дані фактори забезпечуються обсягом продажу, ціною одиниці продукції, собівартістю одиниці продукції, сумою та структурою активів.

Стадія спаду життєвого циклу характеризується нестабільністю, тому фактори не розглядаються.

Отже, діяльність ЗАТ "ПМКК", як і всіх молокопереробних підприємств, знаходиться під впливом багатьох факторів. Суттєвим є галузевий фактор — зменшення сировинної бази. Але ефективне використання наявних ресурсів, дотримання стандартів якості, застосування прогресивних методів та форм організації виробництва, прийняття раціональних управлінських рішень у виробничій і фінансово-економічній діяльності дозволили ЗАТ "ПМКК" у

2008 році досягти більш високих фінансово-економічних показників, хоча не всі фактори забезпечення стабільності та ефективності діяльності підприємства використані.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Ми вважаємо, що основна тенденція стабільного функціонування молокопереробних підприємств може бути забезпечена за умови ефективного використання зовнішніх та внутрішніх факторів, які забезпечать ефективний розвиток та довгострокове економічне зростання. Що стосується стадій життєвого циклу молокопереробних підприємств, то вони теж впливають на стабільність та ефективність цих підприємств. Але попит на молокопродукти був, є і буде не тільки сталим, але він має тенденцію до зростання. Отже, щоб задовольнити споживачів, підприємства повинні більш ефективно використовуватися фактори внутрішнього середовища. В зв'язку з цим виникає потреба впровадження на підприємствах програми підвищення ефективності, яка враховувала б всі фактори стабільності та економічної ефективності розвитку молокопереробних формувань.

Література:

1. Брылев А.А. Эффективное использование материальных ресурсов на сельскохозяйственных предприятиях / Брылев А. А. — М.: Агропромиздат, 1989. — 118 с.
 2. Гайдучкий П.І. Аналіз і контроль економічних взаємовідносин підприємств АПК / Гайдучкий П.І. — К.: Вища школа, 1989. — 160 с.
 3. Боев В.Р. Методика экономических исследований в агропромышленном производстве / Боев В.Р. — М, 1995.
 4. Дмитриев И.А., Сологуб А.Н. Оценка экономической стабильности предприятия / Дмитриев И.А., Сологуб А.Н. // Вісник НТУ "ХПІ" 2007. — № 41(2). — С. 125—130.
 5. Савицька В. Актуальні проблеми розвитку ринку молока і молочних продуктів / Савицька В. // Економіка АПК. — 2002. — № 11. — С. 102—138.
 6. Сумин В. А. Устойчивость системы управления предприятием в условиях экономической безопасности: материалы международной научно-практ. конф., (23—24 ноября 2001 г., г. Донецк) — Д., 2001. — 156 с.
 7. Рынок молока и молочных продуктов Украины // Молочное дело. — 2008. — № 2. — С. 43; 2009. — № 2. — С. 25.
- Стаття надійшла до редакції 17.12.2009 р.